

Warszawa, dnia 15 grudnia 2015 r.

KMP. 571.19.2015.JJ

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Zakładzie Karnym we Włodawie**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (dalej: OPCAT), przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 28-29 października 2015 r., do Zakładu Karnego we Włodawie (zwanym dalej: zakładem lub jednostką) udali się przedstawiciele Zespołu Krajowy Mechanizm Prewencji (zwanego dalej: KMP): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Marcin Kusy (prawnik), Wojciech Sadownik (prawnik) oraz dr Justyna Józwiak (socjolog, politolog w zakresie resocjalizacji).

Przedstawiciele KMP sprawdzili na miejscu sposób traktowania osadzonych, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z ppłk. Zbigniewem Wysokińskim – dyrektorem zakładu oraz mjr. Jackiem Sankowskim i mjr. Dariuszem Kucharskim – zastępcami dyrektora zakładu karnego;

- dokonano oglądu pomieszczeń w tym m.in: celi zabezpieczającej, cel izolacyjnych, wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, ambulatorium, łaźni, sal widzeń;

- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;

- przeanalizowano wybraną dokumentację m.in. akta osób osadzonych, protokoły z odpraw kierownictwa jednostki, dokumentację skargową prowadzoną w jednostce, zarządzenia dyrektora zakładu, protokoły z wizytacji Państwowego Inspektora Sanitarnego we Włodawie oraz sędziego penitencjarnego.

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej BRPO) poinformowali dyrektora zakładu i jego zastępców o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in. zarządzenie Nr 6/2015 Dyrektora Zakładu Karnego we Włodawie z dnia 29 czerwca 2015 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym we Włodawie oraz sporządzone na wniosek przedstawicieli KMP informacje związane z funkcjonowaniem jednostki.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

2. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny we Włodawie jest jednostką typu półotwartego dla recydywistów penitencjarnych. Jego pojemność wynosi 507 miejsc. Zgodnie z Zarządzeniem nr 30/15 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 1 lipca 2015 r. *w sprawie określenia przeznaczenia zakładów karnych i aresztów śledczych* dodatkowe przesłanki umieszczania w wizytowanym zakładzie pozwalają na osadzanie w nim skazanych chorych na cukrzycę insulinozależną oraz skazanych (R-2) skierowanych do nauczania w Centrum Kształcenia Ustawicznego.

W dniu wizytacji ewidencyjna liczba osadzonych wynosiła 436 (rzeczywista – 434), w tym 435 skazanych i 1 ukarany. Zdecydowana liczba osadzonych odbywała karę w systemie programowego oddziaływania (293 osadzonych – R-2/p oraz 13 osadzonych – R-3/p), a następnie w systemie zwykłym (115 osadzonych, w tym 113 z podgrupą R-2/z). Natomiast karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym wykonywano wobec 12 osadzonych.

Przegląd wybranej dokumentacji osób pozbawionych wolności nie ujawnił nieprawidłowości związanych z podstawami prawnymi ich umieszczenia w jednostce.

3. Personel

W skład działu penitencjarnego wchodzi 15 osób, tj. kierownik penitencjarny, 2 psychologów (w tym jeden psycholog przebywający na długoterminowym zwolnieniu lekarskim), wychowawca ds. pomocy postpenitencjarnej, wychowawca ds. kulturalno-oświatowych oraz 10-ciu wychowawców liniowych. Wszyscy funkcjonariusze działu penitencjarnego posiadają wykształcenie wyższe.

Biorąc pod uwagę podstawową pojemność normatywną jednostki, średnia liczba osadzonych na wychowawcę w dziale penitencjarnym wynosi ok. 50 osób, z kolei na psychologa przypada 250 osadzonych.

Zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (dalej: instrukcja) w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego wychowawcę przypadać powinna grupa 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych, zaś na jednego psychologa penitencjarnego 200 osadzonych. Mimo iż, w ocenie przedstawicieli KMP, standard ten nie jest prawidłowy ze względu na zbyt wysoko określoną liczbę osadzonych przypadających na jednego psychologa, tym niemniej należy go przywołać, gdyż w zakładzie w dniu wizytacji nie był on w pełni zrealizowany. Pracownicy KMP przypominają, że zgodnie ze stanowiskiem CPT - w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie jednostki penitencjarnej. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmóc napięcie obecne w każdej jednostce penitencjarnej (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). Problem nadmiernego obciążenia pracą pogłębia się w przypadku długotrwałych urlopów np. macierzyńskich, zdrowotnych. Następuje wówczas znaczne obciążenie pracą pozostałych funkcjonariuszy w dziale. Przykładowo w dniu wizytacji jeden z psychologów przebywał na długoterminowym zwolnieniu lekarskim. Na jego miejsce nie zatrudniono nikogo innego, w związku z tym do dyspozycji wszystkich osadzonych od kilku już miesięcy jest tylko jeden psycholog.

Mając na względzie powyższe przedstawiciele KMP formułują zalecenie zwiększania liczby personelu lub ustalenie zastępstwa w przypadku długotrwałych nieobecności w pracy. Wskazane byłoby pozyskanie jeszcze jednego etatu psychologa i wychowawcy, co wypełniałoby wymogi zawarte w przytoczonej wcześniej instrukcji.

Zgodnie z przekazaną wizytującym informacją psychologowie nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy, superwizja wydaje się niezbędna jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologa, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność jego pracy.

Analiza dokumentacji dotyczącej szkoleń kadry zakładu wskazuje, że w latach 2014 – 2015 funkcjonariusze zakładu uczestniczyli m.in. w następujących szkoleniach:

doskonalenie umiejętności sporządzania indywidualnych programów oddziaływań ze szczególnym uwzględnieniem procesu diagnozy oraz określanie zadań dla poszczególnych grup skazanych (skazani uzależnieni, tzw. długowyrokowcy, impulsywni i agresywni, z grupy ryzyka zachowań suicydalnych, itp.); przeciwdziałanie dyskryminacji rasowej i ksenofobii; zasady i tryb prowadzenia nauczania w zakładach karnych oraz zgłaszania, rekrutacji, przyjmowania i transportowanie skazanych do szkół oraz zasady nauki w szkołach poza obrębem jednostki penitencjarnej (art.131 kkw.) ze szczególnym uwzględnieniem strategii oddziaływań psychologiczno-wychowawczych zapobiegającej wycofywaniu z nauczania; rola i zadania doradcy zawodowego w aktywizacji zawodowej osadzonych; nagradzanie i karanie dyscyplinarne osadzonych jako metoda wychowawcza w pracy penitencjarnej osadzonych oraz sporządzanie i opiniowanie wniosków z omówieniem najczęściej popełnianych błędów. Ponadto funkcjonariusze działu penitencjarnego uczestniczyli w szkoleniach i kursach m.in. na temat: zarządzanie specjalistycznymi oddziaływaniami korekcyjno-edukacyjnymi wobec sprawców przemocy w rodzinie; zarządzania stresem; metody aktywizacji osób nieaktywnych zawodowo w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy; przygotowania do funkcjonowania w społeczeństwie po odbyciu kary, aktywnego wypoczynku i zdrowego żywienia; kształtowania umiejętności społecznych (warsztaty asertywności) oraz kursach języka angielskiego. Poza tym w latach 2014-2015 piętnastu funkcjonariuszy SW przeszkolonych zostało w zakresie udzielania pierwszej pomocy.

Mając na uwadze specyfikę pracy z osobami pozbawionymi wolności, wartym rozważenia, w ocenie pracowników KMP, byłoby objęcie funkcjonariuszy Służby Więziennej szkoleniami na temat praw osób pozbawionych wolności oraz standardów międzynarodowych obowiązujących w tym zakresie. W tym miejscu warto przywołać Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.*

Zgodnie z uzyskanymi informacjami w 2014 r. oraz w 2015 r. do dnia wizytacji, nie były prowadzone postępowania karne wobec funkcjonariuszy i pracowników zakładu związanych z realizowanymi przez nich czynnościami służbowymi. W analizowanym okresie nie prowadzono także żadnych postępowań dyscyplinarnych.

4. Warunki bytowe

W ocenie przedstawicieli KMP warunki panujące w zakładzie są dobre. Wiele cel jest wyremontowanych i odnowionych. W niektórych jednak wizytujący dostrzegli konieczność przeprowadzenia remontu, na co wskazywały np.: zabrudzone, zawilgocone ściany, zagrzybienia oraz ubytki farby i tynku, ubytki w podłodze (np. w celi 102), ubytki na suficie (cela 215), połamane i zniszczone podkłady do łóżek (cela 340). Uwagę wizytujących zwrócił wyeksploatowany sprzęt kwaterunkowy, łóżka starego typu, bez drabinek i zabezpieczeń górnych partii. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez zastępcę dyrektora zakładu, każdego roku remontowanych jest kilkanaście cel. W 2016 r. przewidziano kolejne remonty oraz wymianę wyeksploatowanego sprzętu. Przedstawiciele KMP zalecają zatem, aby podczas najbliższego remontu uwzględnić odnowienie cel mieszkalnych oraz systematyczną wymianę zniszczonego i wyeksploatowanego wyposażenia.

W porze dziennej (w godz.: 6.20 – 20.00) cele mieszkalne w zakładzie pozostają otwarte, z wyjątkiem cel osadzonych skierowanych do odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie typu zamkniętego.

W celach mieszkalnych znajduje się toaleta z oświetleniem, która oddzielona jest od reszty celi trwałą zabudową, zamykaną drzwiami. W wielu zwizytowanych celach poza kącikiem sanitarnym (w obrębie celi) przymocowano do ściany umywalkę. W sześciu celach 1-osobowych znajdują się niezabudowane kąciki sanitarne. W ocenie przedstawicieli KMP narusza to prawo osadzonego do zagwarantowania intymności przy czynnościach fizjologicznych. W tej sprawie Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 20 lutego 2013 r. (sygn. RPO-682905-II-702/11/MK) wystąpił do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej i w dniu 26 marca 2013 r. otrzymał zapewnienie, że problematyka dotycząca poprawy warunków bytowych w zakładach karnych i aresztach śledczych jest jednym z obszarów stałej kontroli i zainteresowania Służby Więziennej. Należy również wskazać, że w podobnej sytuacji Sąd Okręgowy w Radomiu przyznał zadośćuczynienie osadzonemu (sygnatura akt I ACa 567/11) uznając, że brak wymogu zabudowy kącika sanitarnego w celach jednoosobowych nie oznacza, iż nie należy go w inny sposób zasłonić, tak aby osadzony nie był widoczny podczas mycia się lub załatwiania potrzeb fizjologicznych. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają wykonanie zabudowy lub montażu przesłony kącika sanitarnego w celach 1-osobowych.

Ciepła woda dostarczana jest do wybranych cel mieszkalnych (sześciu) wg ustalonego harmonogramu (codziennie w godzinach 6.00-7.00, 13.30-14.00 oraz 18.30-

19.30). Pozostałe cele mieszkalne nie są wyposażone w instalację ciepłej wody (trwają prace budowlane polegające na podłączeniu części cel do instalacji c.w.u.). Z informacji uzyskanej od dyrektora zakładu wynika, że w 2016 r. planowane jest doprowadzenie ciepłej wody do pozostałych 96 cel mieszkalnych. Osadzeni określali brak dostępu do ciepłej wody w celach mieszkalnych jako znaczącą niedogodność. Przedstawiciele KMP uznają za konieczne przeprowadzenia dalszych remontów w tym zakresie i jak najszybsze zapewnienie osadzonym dostępu do ciepłej wody w celach mieszkalnych.

Ograniczenia w dostawie energii elektrycznej (w gniazdkach sieciowych) do cel mieszkalnych są stosowane na podstawie zatwierdzonego harmonogramu (od niedzieli do czwartku ograniczenia następują w godzinach 23.00-5.30, zaś w weekendy i święta w godzinach 24.00-5.30).

Kąpiel osadzonych odbywa się dwa razy w tygodniu w łaźni znajdującej się w sutenerze pawilonu mieszkalnego. Stan tych pomieszczeń nie budził zastrzeżeń. Łaźnia została kompleksowo wyremontowana w tym roku, wyodrębniono w niej 14 stanowisk kąpielowych oddzielonych przegrodami tak, aby zapewnić osadzonym intymność w trakcie kąpieli.

W dniu wizytacji w zakładzie odrębnie przygotowywane były posiłki dla osób, które korzystają z dwóch rodzajów diety: lekkostrawnej (10 osób), cukrzycowej (2 osoby). Ponadto w zakładzie przebywały dwie osoby korzystające, za zgodą dyrektora jednostki, z wyżywienia tzw. bezmięsnego w ramach normy podstawowej. Jedna osoba natomiast korzystała z wyżywienia uwzględniającego jej wymogi religijne (muzułmanin).

Na terenie zakładu jest przestronna świetlica centralna, która wykorzystywana jest także jako kaplica. Poza tym w oddziałach mieszkalnych znajdują się mniejsze świetlice wyposażone w stół do ping-ponga, piłkarzyki, telewizor.

Monitoringiem wizyjnym objęte zostały następujące pomieszczenia: dwie cele izolacyjne, cela zabezpieczająca wraz z przedsionkiem (włącznie z rejestrowaniem dźwięku), korytarze oraz sala widzeń. W celach izolacyjnych monitoring jest uruchamiany w przypadku wydania decyzji o monitorowaniu osadzonego (w pozostałych przypadkach kamery monitoringu są przysłonięte). W dniu wizytacji w celi monitorowanej przebywał 1 osadzony. W przypadku umieszczenia w celi mieszkalnej monitorowanej, osadzonemu wydawana jest przez dyrektora odpowiednia decyzja. Analiza wniosków wykazała, że osadzeni podpisują się na niej w celu potwierdzenia zaznajomienia się z jej treścią.

Wizytujący dokonali oglądu 2 cel izolacyjnych oraz celi zabezpieczającej i nie stwierdzili uchybień w zakresie ich wyposażenia.

W odniesieniu do możliwości dokonywania zakupów w kantynie osadzeni nie zgłosili uwag.

Do dyspozycji osadzonych są 4 przestronne pola spacerowe wyposażone w ławki oraz częściowe zadaszenia. Ponadto na terenie zakładu mieści się wielofunkcyjne boisko o piaskowym podłożu (wykorzystywane do gry w np. piłkę siatkową).

W latach 2014-2015 (do dnia wizytacji) dyrektor zakładu nie wydawał decyzji o umieszczeniu w celi, w których powierzchnia przypadająca na jednego osadzonego jest mniejsza niż 3 m².

5. Dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnością

Wizytowany zakład nie został ujęty w zarządzeniu Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Nr 55/13 z dnia 20 grudnia 2013 r. jako jednostka przeznaczona dla skazanych poruszających się na wózku inwalidzkim, dlatego też jednostka nie jest dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W oddziałach mieszkalnych nie ma żadnych udogodnień dla osób mających problemy z poruszaniem się i - jak wskazali dyrektorzy zakładu - nie przebywają w nim takie osoby. Na uwagę zasługuje jednak kompleks sal widzeń. Świeżo odremontowany, a od dnia 9.11.2015 r. oddany do użytku. Zaprojektowany został z myślą o osobach odwiedzających, które mają problemy z poruszaniem się. Do kompleksu prowadzi podjazd, szerokość wszystkich drzwi jest powyżej 90 cm, pomiędzy stolikami jest duża przestrzeń manewrowa, wyodrębniono toaletę dla osób niepełnosprawnych z wszelkimi udogodnieniami. Przedstawiciele KMP oceniają bardzo dobrze wyposażenie sal widzeń zakładu w wyżej wymienione udogodnienia. Należy również wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością.

6. Traktowanie

Z obserwacji pracowników KMP oraz rozmów z osadzonymi wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Osadzeni, z którymi przedstawiciele KMP przeprowadzali rozmowy w celach mieszkalnych oraz rozmowy indywidualne bardzo pozytywnie oceniali traktowanie przez funkcjonariuszy zarówno z działu penitencjarnego, jak i ochrony.

Zakład dysponuje jedną celą zabezpieczającą usytuowaną w oddziale I (118), która wyposażona jest zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w *sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej* (Dz. U. z 2013 r. poz. 638). W czasie wizytacji nie przebywał w niej żaden ze skazanych.

W latach 2014 – 2015 środków przymusu bezpośredniego użyto wobec 4 osadzonych (głównie była to siła fizyczna, zaś w jednym przypadku celi zabezpieczającej). Przedstawiciele KMP zapoznali się z nagraniem z monitoringu stosowania środków przymusu bezpośredniego użytego w 2015 r. i nie wnieśli żadnych uwag co do sposobu ich wykonywania.

W ocenie osadzonych skargi i wnioski załatwiane są bardzo szybko, w ciągu 14 dni. Analiza treści losowo wybranych skarg nie ujawniła nieprawidłowości. W latach 2014-2015 odnotowano 205 skarg oraz jedną anonimową. Żadna z nich nie została uznana za zasadną. Skargi dotyczyły w szczególności: opieki lekarskiej, decyzji komisji penitencjarnej, postępowania wychowawcy, nieprzesłania telewizora, ukarania, przeprowadzenia kontroli osobistej, odmowy wymiany odzieży, postępowania funkcjonariuszy, warunków bytowych.

W analizowanym okresie wpłynęło 408 próśb i wniosków osób osadzonych. Ich tematyka dotyczyła głównie przetransportowania do innych jednostek penitencjarnych, udzielenia informacji, sporządzenia zaświadczenia o zatrudnieniu i wynagrodzeniu za wykonywaną pracę.

W latach 2014-2015 odnotowano wpływ 10 spraw cywilnych, w których stroną pozwaną był Skarb Państwa - Zakład Karny we Włodawie. Skazani w pozwach wskazywali m.in. na: przeludnienie zakładu karnego, przebywanie w celi o mniejszym metrażu niż przewidują przepisy kodeksu karnego wykonawczego, niewłaściwe warunki bytowe, niewłaściwą opiekę medyczną, czy też na prowadzenie działań resocjalizacyjnych. Na dzień wizytacji wszystkie sprawy pozostawały w toku. Żadna z dotychczasowych spraw nie zakończyła się zasądzeniem od pozwanego Skarbu Państwa - Zakładu Karnego we Włodawie na rzecz powoda jakiegokolwiek kwoty tytułem zadośćuczynienia lub odszkodowania. Nie odnotowano ponadto postępowań sądowych przeciwko funkcjonariuszom.

W analizowanym okresie odnotowano 18 zdarzeń nadzwyczajnych. W większości dotyczyły one ujawnienia na terenie zakładu substancji niedozwolonych.

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudził sposób przeprowadzania kontroli osobistych przez funkcjonariuszy Służby Więziennej. W trakcie rozmów indywidualnych osadzeni wskazywali, że do kontroli osobistej funkcjonariusze Służby Więziennej przystępują, po rozebraniu się osadzonego do naga, tj. po zdjęciu całego ubrania jednocześnie.

W ocenie przedstawicieli KMP poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w przypadku pozostawienia tej osoby bez ubrania jest niewątpliwie naruszane.

Warto odnieść się do stanowiska CPT wskazanego w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r., w którym wskazano, że *Kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu, uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi. Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania; osoby osadzone poddawane kontroli osobistej normalnie nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań¹.*

Przedstawiciele KMP zalecają więc przeprowadzanie kontroli osobistych w następujący sposób. Osadzony nie powinien być zobowiązany do zdjęcia całego ubrania jednocześnie, a zdejmować je częściami i ubierać się po dokonaniu kontroli określonego odcinka. Przykładowo kontrolowany wpierw zdejmuje ubranie od pasa w górę i podlega kontroli. Następnie po ubraniu się zdejmuje odzież od pasa w dół i ta część jego ciała jest kontrolowana.

7. Dyscyplinowanie i nagradzanie

W Zakładzie Karnym we Włodawie znajdują się dwie cele izolacyjne usytuowane w oddziale mieszkalnym nr I (109,111), które wyposażono w monitoring wizyjny. W dniu wizytacji tj. 28.10.2015 r. przebywało w nich dwóch skazanych. W analizowanym okresie (6 miesięcy poprzedzających wizytację) w zakładzie wymierzono 15 razy karę w postaci

---

¹ Pkt 106 Raportu z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r.

umieszczenia w celi izolacyjnej wobec 14 osadzonych. Czas pobytu w celi izolacyjnej w tych przypadkach nie przekraczał 14 dni.

Osadzeni, wobec których stosowana była odpowiedzialność dyscyplinarna, w rozmowach z pracownikami BRPO, potwierdzali każdorazowe wysłuchanie ich przez dyrektora, lub jego zastępców przed podjęciem decyzji o wymierzeniu kary, jak i stosowanie pouczeń o możliwości odwołania się od decyzji w trybie art. 7 k.k.w..

8. Prawo do informacji

Dokumentami regulującymi prawa i obowiązki osadzonych w jednostce są zarządzenia Nr 6/20 15 Dyrektora Zakładu Karnego we Włodawie z dnia 29 czerwca 2015 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym we Włodawie. W ocenie przedstawicieli KMP przepisy zawarte w powyższych aktach sformułowane są jasno oraz zredagowane w przejrzysty sposób. W czasie wizytacji kopie porządku wewnętrznego były dostępne w większości cel mieszkalnych. Brakowało go natomiast w celi 101, co przedstawiciele KMP zalecili uzupełnić.

W bibliotece znajdowały się akty prawne, aktualne kodeksy karne wykonawcze, a także raporty z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji. Wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka drukowane są na bieżąco przez pracowników działu organizacyjno-prawnego. W bibliotece dostępne były książki, gry planszowe oraz czasopisma (Dziennik Wschodni, Gazeta Wyborcza, Super TV), a także literatura w języku angielskim. Znajdują się w niej również przetłumaczone na język niemiecki, angielski i rosyjski teksty regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności. Na korytarzach, w miejscach ogólnodostępnych, wywieszane były adresy instytucji, do których osadzeni mogą złożyć skargę.

Wizytowana jednostka nie posiada stanowisk komputerowych przeznaczonych do korzystania przez osadzonych. Więźniowie nie mają więc bezpośredniego dostępu do stron internetowych Biuletynu Informacji Publicznej. Z informacji personelu wynika, że interesujące osadzonych treści są pozyskiwane przez wychowawców oddziałów za pośrednictwem wychowawcy. Z informacji uzyskanych od dyrektora zakładu wynika, że stanowisko takie zostanie utworzone w 2016 r., po wymianie sprzętu komputerowego (będą wówczas lepsze warunki techniczne). Należy w tym miejscu podkreślić, że zgodnie z pismem Centralnego Zarządu Służby Więziennej z dnia 23 lutego 2015 r., sygn. BDG-070-34/15/117 wynika, że we wszystkich jednostkach penitencjarnych uruchomiono stanowiska z dostępem do stron internetowych BIP. W związku z powyższym

przedstawiciele KMP rekomendują zorganizowanie stanowiska komputerowego z dostępem do BIP oraz o zamieszczenie informacji na ten temat w Porządku wewnętrznym.

9. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Skazani nowoprzyjęci do zakładu mają możliwość niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu. W każdym oddziale zainstalowane są aparaty telefoniczne, z których osadzeni mogą korzystać bez większych ograniczeń.

Osadzeni z podgrupą klasyfikacyjną R-2 korzystają z aparatu samoinkasującego w czasie otwarcia cel mieszkalnych, z wyłączeniem czasu przeznaczanego na wydanie posiłku oraz podczas wykonywania niezbędnych czynności porządkowych po wydaniu posiłków w oddziale mieszkalnym. Czas korzystania przez jednego osadzonego z aparatu samoinkasującego nie może przekraczać 10 minut, jednakże w godzinach od 18:30-19:15 czas korzystania przez jednego osadzonego z aparatu samoinkasującego nie może przekraczać 5 minut.

Natomiast osadzeni z podgrupą klasyfikacyjną R-1 korzystają z telefonów zgodnie z kolejnością zgłoszeń składanych oddziałowemu na piśmie podczas wydawania śniadania. Osadzony może skorzystać z aparatu samoinkasującego tylko raz dziennie w godzinach 10:00-13:00 i 15:00-17:00. Czas korzystania przez jednego osadzonego z aparatu telefonicznego nie może przekraczać 10 minut.

W październiku 2015 r. został oddany do użytku nowo wyremontowany budynek po byłej hali produkcyjnej, w którym znajduje się kompleks pomieszczeń związanych z obsługą widzeń. W kompleksie widzeń wyodrębniono salę ze stolikami i stołkami do widzeń dla skazanych w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt, pod nadzorem funkcjonariusza, w której wyodrębniono kącik przeznaczony dla dzieci.

Widzenia dla osób skazanych realizowane są zarówno w dni robocze jak i niedziele oraz w dni wolne od pracy i w święta państwowe i kościelne.

Jednostka dysponuje salą do widzeń bezdozorowych (4 stanowiska). Sala ta jest monitorowana. Zdaniem wizytujących instalowanie kamer w tych pomieszczeniach stoi w sprzeczności z intencją, jaka przyświecała ustawodawcy wprowadzającemu formę nagrody w postaci widzeń bezdozorowych. Prawodawca wskazując, że jest to widzenie bez osoby dozorującej, nakazał odstąpić od wymogu nadzoru nad skazanymi i osobami go odwiedzającymi, przyznając im większą swobodę i szerszy zakres prywatności podczas tego widzenia. Należy również zauważyć, że nagrodowy charakter tego rodzaju widzenia poprzedza ocena wychowawcy działu penitencjarnego, że w czasie widzenia skazany

będzie przestrzegał porządku prawnego, zaś administracja jednostki penitencjarnej dysponuje instrumentami, które pozwalają na zdiagnozowanie skazanych mogących podejmować działania godzące w bezpieczeństwo zakładu. W związku z powyższym pracownicy KMP zalecają demontaż kamery w sali widzeń bezdozorowych bądź każdorazowe ich zasłanianie podczas widzeń.

W zakładzie są także dwa stanowiska do widzeń uniemożliwiających bezpośredni kontakt. Rozmowa osadzonego z odwiedzającym odbywa się za pomocą telefonu. Jednostka dysponuje także pomieszczeniem do udzielania widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej (pomieszczenia do realizacji przewidzianej nagrody w art. 138 § 1 pkt 3 kkw.). Pomieszczenie to wyposażone zostało w stół, krzesła oraz łóżko. Wyodrębniono w nim także kącik sanitarny (miska ustępowa, umywalka oraz prysznic). Możliwe są także widzenia na świeżym powietrzu. Projekt nowego obiektu do obsługi widzeń uwzględnił również miejsce, odpowiednio wyposażone i zabezpieczone, do widzeń na zewnątrz budynku.

Możliwe są również widzenia przez Skype'a, z czego osadzeni bardzo chętnie korzystają. Informacje dotyczące możliwości z korzystania z tego typu widzenia znajdują się w porządku wewnętrznym.

10. Prawo do ochrony zdrowia

W skład personelu medycznego zatrudnionego w zakładzie wchodzi: kierownik ambulatorium – lekarz chorób wewnętrznych (1 etat), laryngolog (0,2 etatu), psychiatra (0,25 etatu), stomatolog (0,5 etatu), chirurg (0,6 etatu), lekarz medycyny rodzinnej (0,2 etatu), okulista (0,2 etatu) oraz technik dentystyczny i 3 pielęgniarki. W przypadku wystąpienia potrzeby konsultacji lekarzy innych specjalizacji, osadzeni przewożeni są do służby zdrowia poza jednostkę. Przyjęcia wymienionych wyżej lekarzy odbywają się następujące dni: laryngolog – wtorki; psychiatra – poniedziałki; stomatolog – wtorki i czwartki; chirurg – środy, czwartki, piątki; lekarz medycyny rodzinnej – wtorki, okulista – środy, kierownik ambulatorium – od poniedziałku do piątku. Wizytujący nie mieli możliwości zweryfikowania faktycznego czasu pracy lekarzy, zgodnie bowiem z wyjaśnieniami zastępcy dyrektora w jednostce nie jest prowadzona księga, w której odnotowywane są godziny wejść i wyjść personelu, prowadzona jest tylko lista obecności pracowników.

Pomieszczenia ambulatorium są w bardzo dobrym stanie. Na jego terenie wydzielone zostały dwie izby chorych, pełniące w razie konieczności funkcję izolatek.

Należy wskazać, że żadna z izb chorych nie jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich, co jest niezgodne z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. *w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (załącznik nr 2 Szczegółowe wymagania jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia ambulatorium z izbą chorych, Dz. U. z 2012 r. poz. 808).

Jak wynika z rozmów z osadzonymi oraz z obserwacji wizytujących, badanie lekarskie odbywały się bez obecności funkcjonariusza SW niewykonującego zawodu medycznego w pomieszczeniu lekarskim. Jednakże był on obecny w pomieszczeniu obok, do którego drzwi w trakcie badania pozostają otwarte, ze względu na obecność w nim pielęgniarki, która uzupełnia dokumentację medyczną. Przyjęte rozwiązanie nie respektuje w pełni art. 115 § 8 kkw., zgodnie z którym skazanemu innemu niż określony w § 7a świadczenia zdrowotne mogą być udzielane w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego na wniosek osoby udzielającej świadczenia zdrowotnego, jeżeli jest to konieczne do zapewnienia jej bezpieczeństwa. Obecność funkcjonariusza SW w pomieszczeniu obok, do którego drzwi pozostają otwarte nie gwarantuje poufności badań lekarskich, gdyż odbywa się ono w zasięgu jego słuchu. Wizytujący zalecają zatem, aby podczas badania lekarskiego funkcjonariusz SW przebywał na korytarzu ambulatorium.

Zgodnie z informacjami udzielonymi od kierownika ambulatorium, w przypadku transportu osadzonych do zewnętrznych placówek zdrowia, pracownicy działu ochrony każdorazowo i indywidualnie decydują o konieczności zastosowania kajdanek. Z jego obserwacji wynika, iż kajdanki nigdy nie są stosowane wobec osadzonych pracujących na zewnątrz jednostki.

Osadzeni, z którymi wizytujący przeprowadzali rozmowy indywidualne, nie wnieśli uwag na temat dostępności lekarzy, jak i samego sposobu leczenia.

11. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

W zakładzie funkcjonuje 6 świetlic, w tym: świetlica dydaktyczna w kompleksie kulturalno-oświatowym, świetlica terapeutyczna w oddziale II, świetlica centralna oraz 3 dodatkowe świetlice k-o umiejscowione w oddziałach mieszkalnych. Wyposażone są w niezbędny sprzęt sportowy, rekreacyjny (m.in. w stoły do ping-ponga, darty, piłkarzyki) oraz sprzęt RTV. Świetlica terapeutyczna i dydaktyczna wyposażone są dodatkowo w

rzutniki multimedialne oraz tablice. W ramach zajęć świetlicowych odbywają się także różnorodne zajęcia m.in. rozgrywki tenisa stołowego, rozgrywki karciane, piłkarzyków, szachowe.

W latach 2014-2015 osadzeni uczestniczyli m.in. w następujących programach readaptacyjnych: Trening Zastępowania Agresji, Program z zakresu aktywizacji zawodowej i promocji zatrudnienia - Klub pracy, Program z zakresu kultury fizycznej i sportu pt. „Piłka siatkowa moją pasją”, Program z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom oraz nadużywania alkoholu pt. „Krokus”, Program edukacji prawnej dla osadzonych uchylających się od obowiązku alimentacyjnego pt.: „Jestem dzieckiem- jestem człowiekiem i mam swoje prawa”, Program resocjalizacji w zakresie przeciwdziałania agresji i przemocy poprzez arteterapię pt. „Picasso”, Program z zakresu przeciwdziałania postawom prokryminalnym pt. „Siódme przykazanie”, Program z zakresu kształtowania umiejętności społecznych i poznawczych poprzez edukację ekologiczną pt. „Eko cela”, Program z zakresu integracji rodzin pt. „Odnaleźć swoje miejsce w rodzinie”,

Prasa dostarczana jest codziennie przez (*dane osobowe usunięto*), a następnie dzielona na cztery oddziały i wydawana skazanym. W zakładzie działa również radiowęzeł, który emituje zróżnicowane audycje. Wśród nich znajdują się zarówno te traktujące o ważnych świętach narodowych, zmian w przepisach prawnych, jak i różnych problemach społecznych.

Na terenie zakładu karnego osadzeni mogą także uczestniczyć w zajęciach sportowych. Służy do tego boisko do gry w piłkę siatkową oraz świetlica centralna, w której skazani mogą grać m.in. w tenisa stołowego. Rozgrywki w piłkę nożną halową i piłkę nożną odbywają się także na boisku Miejskiego Ośrodka Rekreacji i Sportu we Włodawie i na terenie Orlików. Dodatkowo zakład posiada 19 rowerów, które służą skazanym do organizacji wycieczek rowerowych plenerowych i wytrzymałościowych.

Zakład współpracuje ponadto z podmiotami z zewnątrz jednostki w myśl art. 38 § 1 kkw. m.in. z Stowarzyszeniem Twórców Kultury Nadbużańskiej im. Janusza Kalinowskiego, Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, Włodawskim Domem Kultury, Gminnym Ośrodkiem Kultury i Sportu w Hannie.

W roku 2014 odnotowano 1 740 wyjść w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, w których uczestniczyło 413 skazanych, zaś od 1 stycznia do 28 października 2015 r. odnotowano 1 618 wyjść, w których uczestniczyło 423 skazanych.

Wizytujący pozostają pod dużym wrażeniem oferty zajęć kulturalno-oświatowych oraz zaangażowania osadzonych w szereg różnorodnych przedsięwzięć zarówno na terenie

jednostki jak i poza nim. Podobnego zdania byli osadzeni, którzy pozytywnie wypowiedzieli się w powyższym temacie.

12. Zatrudnienie

Ogólny stan zatrudnienia skazanych na dzień wizytacji wynosił 182 osoby, w tym odpłatnie na rzecz zakładu karnego pracowało - 27 skazanych, nieodpłatnie na rzecz zakładu - 86 skazanych, odpłatnie na rzecz kontrahentów pozawięziennych - 33, nieodpłatnie przy pracach publicznych i wykonywanych na cele charytatywne - 36 osób.

Przy pracach na rzecz Zakładu Karnego we Włodawie skazani zatrudnieni są m.in. w następujących miejscach: warsztatach, magazynie wymiany, kuchni, oddziałach mieszkalnych (wydawca posiłków, bibliotekarz, obsługa radiowęzła, fryzjer oraz sprzątający oddział, ambulatorium, szkołę, świetlice), na terenie zakładu karnego jako sprzątający. Nieodpłatnie poza terenem zakładu karnego skazani wykonują prace porządkowe, pomocnicze oraz drobne remontowe.

Przy pracach odpłatnych wykonywanych poza terenem zakładu karnego na rzecz kontrahentów pozawięziennych skazani wykonują prace związane z obróbką drewna, ogólnobudowlane, w zawodzie masarza (*dane osobowe usunięto*).

Zatrudnienie nieodpłatne poza terenem zakładu karnego obejmuje skazanych wykonujących prace porządkowe i pomocnicze niewymagające kwalifikacji zawodowych (m.in. w Urzędzie Gminy we Włodawie oraz okolicznych miejscowościach, Stacji Ratownictwa Medycznego w Chełmie SP ZOZ, Włodawskim Domu Kultury, Miejskiej Bibliotece Publicznej we Włodawie).

W 2014 r. zrealizowano 3 kursy przyuczające do pracy lub czynności zawodowych „brukarza” finansowane z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. W kursach uczestniczyło 24 skazanych (ukończyło 21). W 2015 r. do dnia wizytacji zrealizowano 2 takie kursy (ukończyło go 20 skazanych).

Realizowany jest również kurs przyuczający do pracy lub czynności zawodowych związanych z „zagospodarowaniem terenów zielonych wraz z cyklem zajęć aktywizacyjnych”. Kurs jest finansowany w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014, uczestniczy w nim 12 skazanych.

13. Prawo do praktyk religijnych

Nabożeństwa Kościoła Rzymskokatolickiego odprawiane są w każdą sobotę, w kaplicy mieszczącej się w świetlicy centralnej. Poza tym dwa razy w tygodniu odbywają

się spotkania katechetyczne. W każdą niedzielę przez radiowęzeł nadawana jest także msza święta z radia do cel mieszkalnych i świetlic.

Działalność pastoralną w formie spotkań prowadzą ponadto: Kościół Prawosławny, Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej, Towarzystwo Biblijne i Traktatowe – Strażnica, oraz inne kościoły lub związki wyznaniowe.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłaszali uwag odnośnie możliwości praktykowania wyznawanej przez siebie religii w wizytowanej jednostce.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji *w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Zakładu Karnego we Włodawie:

- 1.1. przeprowadzanie badań lekarskich poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariusz SW;
- 1.2. zapewnienie osadzonym dostępu do ciepłej wody w celach mieszkalnych
- 1.3. zorganizowanie stanowiska komputerowego z dostępem do BIP oraz zamieszczenie informacji na ten temat w Porządku wewnętrznym;
- 1.4. wykonanie zabudowy lub montażu przesłony kącika sanitarnego w celach 1-osobowych;
- 1.5. uwzględnienie podczas najbliższego remontu odnowienia cel mieszkalnych wskazanych w pkt 4 raportu;
- 1.6. systematyczną wymianę zniszczonego i wyeksploatowanego wyposażenia w celach mieszkalnych;
- 1.7. demontaż kamer w sali widzeń bezdozorowych bądź każdorazowe ich zasłanianie podczas widzeń;
- 1.8. zwiększania liczby personelu lub ustalenie zastępstwa w przypadku długotrwałych nieobecności w pracy oraz rozważenie pozyskanie jeszcze jednego etatu psychologa i wychowawcy;
- 1.9. rozważenie zapewnienia psychologom regularnej superwizji;
- 1.10. przeprowadzanie kontroli osobistych osadzonych w sposób wskazany w pkt 6 raportu;

- 1.11. objęcie funkcjonariuszy Służby Więziennej szkoleniami na temat praw osób pozbawionych wolności oraz standardów międzynarodowych obowiązujących w tym zakresie;
- 1.12. dostosowanie jednej izby chorych do potrzeb osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich.

2.2. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Lublinie:

- 2.1. przekazanie środków na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.

Sporządziła: Justyna Józwiak